Dr JOSIP GUNČEVIĆ:

NACIONALITET

S MATERIJALNE I FORMALNE STRANE

SKLAD 1935

Dr JOSIP GUNČEVIĆ:

NACIONALITET

S MATERIJALNE I FORMALNE STRANE

SKLAD - ZAGREB 1935

TISAK NADBISKUPSKE TISKARE U ZAGREBU

SKLAD — i kao zadruga i kao smotra, i kao ideja i kao akcija — promiče narodnu kulturu hrvatsku.

Prvobitna hrvatska kultura je samonikla, autohtona, narodna, seljačka — s posebnim (specifičnim) našim sadržajem, koji se očituje ne samo u narodnoj nošnji i popijevci (melosu), nego i u narodnim pjesmama, pričama i poslovicama, u vezovima i rezbarijama, običajima i zabavama, a osobito u pravnom i gospodarskom životu, u obitelji i zadruzi, — na selu.

Po toj narodnoj kulturi mi smo Hrvati kulturna individualnost ili narodnost u objektivnom smislu i — na temelju te autohtone narodne kulture imaju »Skladovi« saradnici formirati hrvatski izražaj u svim granama kulturnog života.

Ovi pojmovi — »kulturna individualnost«, »autohtona narodna kultura«, »hrvatski izražaj« kao »uvjet za objektivno pravo na opstanak« — spominju se i analiziraju kao antiteza kosmopolitskoj civilizaciji gotovo u svakom broju smotre »Sklad«, a naš suradnik, Zlatko Grgošević, pokazao im je izvor — osobito, što se tiče glazbe — u svom predavanju »Umjetnost u selu i selo u umjetnosti«, odštampan u našoj knjižici »Selo i umjetnost«.

Međutim, širi krugovi hrvatske inteligencije nisu još usvojili ovo puritansko stanovište. Ali, i oni bi htjeli surađivati sa SKLAD-om na izgradnji specifičke naše kulture s hrvatskim izražajem — pomirivši je sa civilizacijom.

Ovima će vrlo dobro doći rasprava dra Gunčevića o nacionalitetu s materijalne i formalne strane ili — govoreno »Skladovom« terminologijom — o kulturnoj iudividualnosti u objektivnom i subjektivnom smislu.

Problem je postavljen; skiciran je i sistem, sad još treba da slijede — djela . . .

SKLAD će i njima dati publicitet.

Uredništvo »Sklada«.

UVOD.

Ovi su reci namijenjeni svima onima,

1. koji se — gledajući prilike nove Njemačke — u čudu pitaju:

a) kako može rasna pripadnost biti osnova nacionaliteta u današnje doba, kada nije moguće ustanoviti rasnu pripadnost i porijeklo;

b) kako se može u nacionalnoj propagandi ići tako daleko, da se ustvrdi: »njemački karakter u svome božanskome porijeklu jest poslanstvo Vječnog u nama i mi ga slušamo«, ili »služba narodu jest služba Bogu«, ili »zov krvi i rodne grude jest glas Božji u nama«;

2. koji se sjećaju, da je Mussolini svojoj školskoj omladini pokazao pušku kao najsvetiju simboliku nacionaliteta;

3. koji dnevno slušaju komunističke propovjedi o kozmopolitizmu (internacionalizmu) i radnom narodu kao jedinom nosiocu nacionaliteta — zabacujući svu tradiciju i prošlost;

4. koji su svjedoci pokušaja, da se niveliraju nacionalitetne osebine, i manifestacija, koje su stvarali vjekovi;

5. napokon i onima, koji misle, da se mogu vjerska, socijalna a napose državna pitanja rješavati bez ikakva obzira na emanacije narodne duše kroz vjekove.

Svima propovjednicima krivog nacionaliteta — počevši od onih, koji ga apoteoziraju i od njega prave

mjesto obične prirodne pojave novovjeko božanstvo; pa od onih, koji ga smatraju najobičnijim nemoralnim egoizmom; od onih, koji ga hoće paragrafima preko noći iznivelirati sa drugim nacionalitetima, pa do onih, koji ga u krivo shvaćenom pacifizmu i internacionalizmu hoće izbrisati, i napokon do onih, koji bi ga htjeli u rješavanju drugih važnih pitanja potpuno apstrahirati — svima neka posluže ovi reci za orijentaciju.

Nacionalitet kao fluid lebdi nad članovima nacije.

U svakom članu ima svoje korijenje, ali mu je biljka, cvijet i rod izvan pojedinog člana. Iz članova crpi svoje životne sokove, apsorbira ih i čisti te opet kao životnu hranu vraća u članove. Kolektivitet i priroda su mu osnova. Na njih se upire i kolektivitet mu je rasadište, hrana, u njemu je njegovo začeće i porod. On je genij, koji lebdi nad nacijom. U njemu su kondenzirane sve emanacije — dobre i loše — čitavog kolektiviteta, nabrane kroz vjekove.

NACIONALITET (NARODNOST).

Nacionalitet je riječ latinskog porijetla, odakle je preko romanskih jezika prešla u internacionalnu upotrebu.

N a t i o (nacio) znači narod, kao i gens, s v j e s t a n n a r o d, za razliku od populus, što znači isto narod, ali kao još nedostatno izgrađen i svjestan ili vulgus, plebs, što znači niže slojeve naroda za razliku od viših, »boljih«, aristokratskih slojeva narodnih.

Od n a t i o nastao je pridjev n a t i o n a l i s, a znači narodan.

Od pridjeva nationalis načinjena je imenica n a t i o n a l i t a s, koja označuje u a p s t r a k t n o m smislu ono, što narod čini narodom, one oznake ili osebine, po kojima je jedna narodna skupina dobila pravo na svoje posebno narodno ime i na svoj poseban položaj među drugim narodnim skupinama, ono, što jedan narod čini, da je takav, a ne drugačiji. Kao što izvjesni uslovi čine jednu osobu indviduom i daju joj pravo, da je zasebna osoba, da ima svoj j a, po kojemu je to, što jest, a ne drugo, tako ima i narod svoje osobine, svoju narodnu kolektivnu osobnost, po kojoj mu pripada »narodni ja«, po kojoj je to, što jest, a ne nešto drugo, ne drugi narod. T a j s k u p o s e b i n a n a r o d n i h z o v e s e n a c i o n a l i t e t, a prevodimo ju riječju: narodnost.

N a r o d je prema tome k o n k r e t n a, k o l e k t i v n a i m e n i c a, a kod pojma »narod« mislimo na njegov opseg t. j. na sve one članove, koji se svrstavaju

pod pojam na pr. hrvatskog ili kojeg drugog naroda — bez obzira na teritorij. Pojam n a r o d nadređen je pojmovima pokrajinskih oznaka kao na pr. pojam hrvatskog naroda nadređen je pojmu bosanca, dalmatinca, slavonca itd. Pojam narod je podređen pojmu roda (plemena) kao na pr. pojam hrvatskog naroda što je podređen pojmu slavenskog roda.

N a c i o n a l i t e t je a p s t r a k t n a imenica, a kod pojma »nacionalitet« mislimo na njegov sadržaj t. j. na ono, što taj opseg pojma, taj narod, tu kolektivnu skupinu ujedinjuje među sobom, veže u zajednicu i razdvaja i razlikuje od drugih kolektivnih skupina, koje su drugačijim nacionalitetom među se povezane i drugačijim se osebinama (nacionalitetom) od prvih razlikuju.

Narod je kao tijelo, a nacionalitet kao duša jedne izvjesne kolektivne skupine.

OSNOVA I TEMELJ NACIONALITETA.

Da se odredi temelj i baza, na kojoj je izgrađivan pojedini nacionalitet, valja poći u ishodište ljudske povijesti. Dok je bio na zemlji biblijski prvi par ljudi, i dalje, dok je bila prva skupina, koja je živjela ujednačenim ljudskim životom, nema govora o nacionalitetu. Tek biblijska babilonska kula ili točnije raseljavanje pojedinih ljudskih skupina iz pradomovine, gdje su zajednički živjeli pod zajedničkim životnim uslovima, predstavlja uslov za stvaranje nacionaliteta.

Taj pradomovinski čovjek prije raseljavanja imao je prvobitnu svoju narav, kakvu mu je Bog u času stvaranja dao. Promotrimo ju! Ona je sadržavala:

I. T j e l e s n i ž i v o t, i to:

1. **nagon za održavanjem vlastitog života** sa svima onim sposobnostima, snagama i uvjetima, koji smjeraju svrsishodnoj upotrebi jela, pića, odijela, cjelokupnog organskog života i njegove obrane.

Čovjek je našao u sebi sve sposobnosti, kojima će se moći uspješno poslužiti, da sačuva i obrani (a po potrebi i izliječi) svoj organski život, pa se zato ovaj nagon često i naziva nagon za životom.

Tako isto je čovjek osjećao u sebi neodoljivu težnju za ugodnim, sretnim, spokojnim i blaženim životom, pa se često na pogled ovih težnja zove taj nagon nagonom za srećom i blaženstvom.

Prirođenu spremnost vlastite obrane nazivaju često nagonom za vlastitom obranom.

Nagon za životom, za srećom i vlastitom obranom samo su posebno naglašena svojstva jednog te istog nagona za održavanjem vlastitog života.

2. **nagon za održavanjem vrste** sa svima onim sposobnostima, koje uvjetuju, predhode i omogućuju rađanje i odgoj djece i tako održavaju ljudski rod po svome potomstvu;

3. **društveni nagon,** koji čovjeka neodoljivo sili na razne vrste udruživanja u ljudske zajednice, podesne za promicanje općeg dobra. Počevši od temeljne stanice, obitelji, pa do države.

II. D u š e v n i ž i v o t sa svoja tri opsežna radna područja.

A. **Spoznajni rad,** kojim u svijest prenosimo vanjski svijet izvan nas i iz nas te čuvamo njegove slike ili na osnovi tih slika kombiniramo nove, stvaramo izvode i zaključivanja. Taj vanjski svijet nazvali su stari filozofi makrokozam, a njegove fotografije (slike) u nama mikrokozam.

To stvaranje mikrokozma u nama ili to vjerno prenašanje slika vanjskih predmeta u nas izvršuje se o s j e t i l n o m s p o z n a j o m, i to:

1. v i d o m (sliku hvataju oči, predaju je očnom živcu, a ovaj ju preko mozga odašilje u svijest — dušu),
2. s l u h o m (uši, ušni živac, mozag, svijest),
3. o k u s o m (jezik, živci, mozag, svijest),
4. n j u h o m (nos, živci, mozag, svijest).

5. opipom (prsti, koža, živci, mozag, svijest),
6. nutarnjim osjetom (organi, živci, mozag, svijest).

Ove slike pohranjuje duša u svoj depozit, pa ih ili predočuje u vjernim predodžbama ili u nevjernim iluzijama i halucinacijama.

Duša može operirati spoznajama (slikama) iz svoje niže osjetilne spoznaje, pa može na području:

a) razumne spoznaje stvarati na temelju starih nove, i to: pojmove, sudove, izvode i zaključke;

b) umne spoznaje stvarati ideale i ideje i pronalaziti putove do njihova ostvarenja.

B. **Čuvstveni život,** koji kao vjerni pratilac spoznajnog života probuđuje u nama prigodom svake spoznaje osjećaj ugodnosti ili neugodnosti nad spoznanom istinom. Time stvara dispoziciju našu ili indispoziciju prema spoznanim istinama i služi kao dalnji savjetnik trećem području duševnog rada, i to:

C. **voljni rad,** koji teži za onim, što je spoznano kao dobro i proćućeno kao ugodno, ili bježi od onog, što je spoznano kao zlo i proćućeno kao neugodno. Iza ove težnje dolaze svrsishodni pokreti motornih živaca, koji ostvaruju ili bježe od predmeta težnje ili predmeta odvratnosti, ako ih je moguće ostvariti odnosno izbjeći.

Ovako konstruiranog čovjeka doveo je Bog u stvorenu prirodu, predao mu prirodu na obrađivanje, da se njom okoristi i da si u uzajamnom odnosu s prirodnim zakonima stvori životne uslove. Ne smeta, što su ljudi među sobom nijansirani u svojim svojstvima. To nijansiranje ne stvara u njima bitno drugačije naravi. Oni se svi pojavljuju na zemlji sa bitno jednako konstruiranom prirodom.

Čovjek se po Božjoj Providnosti našao na zemlji preodređen, da se prirodnim zakonima posluži i da od njih crpi svoju korist. Prvobitno je dakako cjelokupna priroda imala pružati samo korist. No čovjekovim grijehom se stanje izmjenilo. Od grijeha dalje imao je čo-

vjek »u znoju lica svoga jesti kruh«, a zemlja mu je »trnjem i korovom rasla«. Prvobitno pak tijelo čovjeka-gospodara, u stvaranju određeno na neumrlost, postalo je smrtno, »jer si prah i u prah ćeš se obratiti«. Rad je združen s primjesom kazne, doklegod čovjek na zemlji živi »dok se ne vratiš u zemlju, iz koje si uzet«. Čovjek je dakle postavljen pred zadatak, da zemlju upokori, radom i znojem njome zagospodari, da se od životinja brani i da si domišlja, kako će si moći svojim silama stvoriti životne uslove. On se morao prirodom služiti, svladavati ju i od nje se braniti. No prirodni zakoni i ako postojani i neumitni u svome djelovanju, nijesu ipak na svim područjima zemlje jednaki. Sama zemlja nije na svom čitavom području jednaka, a i prirodni zakoni niti su svuda isti niti su svuda jednako intenzivni.

Čovjek je morao obazirati se oko sebe, upoznavati prirodu i prirodne zakone, iznalaziti sredstva i načine, kako će doskočiti bijesu i opasnosti prirode ili kako će se okoristiti njenim blagotvornim ponudama. Čovjeku je ostao samo u m i njegova umna snaga, kojom je mogao nadvladavati prirodu oko sebe. Tim umom morao je pronaći sredstva, oruđe i oružje i prilagoditi se ili pako opirati se. Tako je on svojim umom zahvatao aktivno u prirodu i mnogo čim mijenjao dohvat prirode, ako mu je prijetila, a mnogo čim pospješivao prirodu, ako mu je čime koristila. Pri tome aktivnom zahvatu u prirodu mnogo štošta se mijenjalo na čovjeku. Ili se izoštravao um, ili se jačala fizička snaga u ovom ili onom pravcu. Prema različitosti prirode i prirodnih zakona mijenjao je i čovjek mnogo štošta na sebi, i to svjesno ili nesvjesno. No tako isto mijenjala je i priroda svojim utjecajem na čovjeka u mnogo čemu njegov način života. On to nije odmah ni opazio, ali nakon mnogih generacija vidjelo se, da je raznolikost prirode i prirodnih zakona ostavila vidnog traga na čovjeku. Bitna njegova konstrukcija ostala je ista, ali u to se

ucijepilo mnogo osebnosti, koje je izveo čovjek što aktivno što pasivno na sebi. Raznolikost prirode i prirodnih zakona imade svoja široka područja. Kontinuitet istih prirodnih zakona siže daleko i zahvaća velike terenske plohe i velikobrojno ljudstvo, nastanjeno na tim velikim terenskim plohama. Zato su ulazili u iste životne odnose prema prirodnim zakonima čitavi (sad veći sad manji) skupovi ljudi, ali uvijek veliki. Tako su se i psihičke i fizičke osebine identično odražavale na svim pripadnicima istog i identičnog prirodnog djelovanja na čovjeka. Kako su daleko dopirale iste prirodne prilike, tako je daleko stvarana ista fizionomija duševna i tjelesna kod svih pojedinaca, koji su nastavali taj teritorij. Životni uslovi su stvarani za čitave skupove ljudi. Na svakoj plohi drugačiji. To je razlog, da se ljudi razlikuju ne kao pojedinci, nego kao skupine. Skupine stiču svoja obilježja iz međusobnog svog odnosa prema prirodi. Tri su grupe nejednakosti u prirodi, koje su vršile kroz vjekove raznovrsne utjecaje na čovječanstvo:

1. **Orografske prilike.** Koliko tu raznolikosti! Tamo je visoka planina, negdje oštra hridina, drugdje šumovita planina, negdje bogata divljim zvjerima, koje čovjeku prijete, drugdje puna životinja, kojima se čovjek može okoristiti. Negdje je ona uzrok suše, negdje kiše, negdje plodna, negdje krš. Ovamo prikladna za nastavanje, onamo neprohodna. Pitomi brežuljci, plodni, vinorodni, blaga klima, puste ravnice, milovidnost izmješane šume i polja nije mogla ostati bez utjecaja na čovjeka. Razvio se međusobnim odnosom tip gorštaka, otpornog, snažnog, bistra uma, zdrava tijela, siromašnog, zadovoljna sa malim standartom života, možda neokretnog, surovog, nagla i oštra, kao što je oštra munja i grom, koju on gleda na prvom izvoru. Pitomiji šumoviti krajevi dali su bogata, okretna, radina, pitoma čovjeka sa osrednjim standartom života, ponosna, vesela i inteligentna. Bogata ravnica dala je razmaženo, prokšeno, neotporno, bolesno tijelo, objesnu dušu, neobuzdana bonvivana. No kako je rijetko naći klisuru uz šumu i ravnicu, tako je još ređe naći ovako odsječene karakteristike na ljudima. Kako je prelaz od klisure i šume do ravnice postepen, tako su i nijansirane karakteristike ljudi, koji žive pod utjecajem tih nijansiranih orografskih prilika. Ali ipak i nijanse zahvaćaju prostrane plohe, nastanjene većim ljudskim skupinama, koje jednoliko postaju jednaki nosioci istih životnih karakteristika.

2. **Hidrografske prilike.** More je snažno utjecalo na ljudske skupine, nastanjene uz njegove obale ili na one po otocima. Ono spaja narode, uvjetuje razvoj trgovačkog duha, hrani svoje narode, utječe na njihov osjećaj. Plovne rijeke, velike ili manje, jezera, potoci i potočići, bogatstvo ribom, natapanje i poplave, sve je to na svoj način djelovalo na ljude.

3. **Klimatske prilike.** Njihov je utjecaj odražen na ćudi, okretnosti, higijeni, bogatstvu i fiziologiji onih ljudskih skupina, koje su stajale pod njihovim uplivom.

Isprepletenost ovih nabrojenih prilika vršila je vjekovima svoje. Ovdje je bila blaga klima uz more i planine, ondje oštra klima bez mora, a uz planine. Ondje plovne rijeke uz pustu ravnicu, plodnu ili siromašnu sa umjerenom klimom. Ovdje planine, more, rijeke i siromašna zemlja, ondje more, rijeke i bogata i obilna vegetacija. Najveća raznolikost u spajanju nabrojenih prirodnih prilika, pa i najveća raznolikost njihovih utjecaja na ljude. No kako je ta isprepletenost i raznolikost prirodnih pojava bila u većem ili manjem terenskom kontinuitetu, tako je na istom kontinuitetu terenskom stvaran ujednačen utjecaj na ljude. Ljudi su na istom terenskom kontinuitetu takvih prirodnih prilika stajali pod istim utjecajima prirode i svaki je pojedini osjećao na sebi iste uplive i na svakom se pojedinom očitovala ista svojstva, uvjetovana tim prirodnim utjecajima. Tako su čitave ljudske skupine, veće ili manje, bile posve jednake u onom, što priroda čini na čovjeku svojim

uplivima. Koliko su bile velike te ljudske skupine ovisilo je o tome, kako su daleko sizali uplivi jednakih prirodnih prilika. Te su se skupine po onima, što je priroda svojim uplivom na njima učinila, vidno razlikovale od drugih skupina ,na kojima je drugačiji splet prirodnih prilika stvorio svojim uplivima drugačije karakteristike.

Tako s punim pravom možemo nazvati bazom ili temeljem narodnosti čovjeka i prirodne prilike. Da su ljudi stvoreni slobodni i neovisni od prirode i da im je u narav ucijepljena takva jednakost i stabilnost, koju ne bi mogli mijenjati, onda ne bi bilo narodnosti i naroda, nego jedan narod, ali bez osebnosti, koje bi stvarale razlike među skupinama. Ili: da je upliv prirodnih zakona na sve ljude sasvim jednak, ne bi među ljudskim skupinama bilo razlike, pa ne bi bilo ni narodnosti. Ovako raznolikost prirodnih upliva na čovjeka i raznolikost postojanja čovjekova sa prirodnim zakonima sačinjavaju temelj, na kojem se vremenom mogao izgrađivati nacionalitet.

Čovjek i prirodni zakoni su baza, osnova, temelj i fundament nacionaliteta.

FAKTORI (ČINIOCI) NACIONALITETA.

Sve ono, što je pogodovalo, što je uvjetovalo i uzrokovalo razvoj nacionaliteta, zovemo njegovim faktorima.

1. Osnovni faktor nacionaliteta jest uzajamni djelotvorni odnos čovjeka i prirode. Na ljudske je skupine djelovala raznolikost orografskih, hidrografskih i klimatskih prilika i davala im posebnost životnih uslova. To je djelovalo trajno i neprekidno. Ljudske su se skupine pod tim neprekidnim djelovanjem sve više i više diferencirale od drugih ljudskih skupina, na koje su trajno i neprekidno djelovale drugačije prilike. U toliko je čovjek bio samo čisti objekt, i to pa-

sivni, u koliko je mirno primao na se obilježja prirodnog djelovanja. Ali čovjek je u tome svome odnosu prema prirodi bio i aktivan, jer je nastojao, da djeluje i na prirodu: planinu da iskoristi i pošumi, zvjerima da se zaodjene i nahrani, šumovitim bregovima da zagospodari, ravnicu da razumno iskoristi i da iz nje izvuče i onu korist, koju mu ne bi sama od sebe davala, prirodne zakone mora i rijeka, ako su štetni, da od sebe odvrati, ako su korisni, da na se navrati, oštro ili tropsko podneblje da snosi bez štete po svoj život. U tomu se svemu sastojao aktivni utjecaj čovjekov na prirodu ili aktivni njegov zahvat u prirodne zakone. To je činilo čovjeka spretnijim i sposobnijim za borbu s prirodom. Negdje se ta sposobnost očitovala na polju fizičke snage. Planinski čovjek morao se osloniti na svoju fizičku snagu u borbi sa medvjedima i vukovima, dok se onaj u borbi sa zmijama morao oslanjati na svoju lukavost i vještinu. U obrađivanju zemlje tražila se i snaga, ali i vještina, dok za lov i ribarstvo dostajala je često samo vještina i lukavost. Drugačija se snaga tražila od gorštaka, koji je vadio drvlje i kamenje, nego od ratara, koji je obrađivao oranicu. Ta se spretnost i sposobnost čovjekova sve više usavršavala. Priroda djelujući na čovjeka imala je pred sobom sve savršeniji i savršeniji objekt i njeni su utjecaji dobivali sve bolji i bolji biljeg. Tako isto i čovjek postajao je sve sposobniji u istom opsegu raznih sposobnosti, koje su mu bile potrebne za odnos prema prirodi. Usavršivale se i sve jasnijim pokazivale osebine, nastale iz ovog međusobnog odnosa. Te vidne, jasne, vremenom stvorene osebine su oznake ili karakteristike nacionaliteta.

Ta međusobna uzajamna djelovanja čovjeka na prirodu i prirode na čovjeka nijesu ostala bez utjecaja na njegov fiziološki život, boju kože, stas i uzrast, razmjer među organima, sporost ili hitrinu u primanju vanjskih utjecaja, živahnost ili tmurnost, okretnost ili

nespretnost u fizičkom radu, bistrinu, površnost, intuitivnost ili zanemarenost u umnom radu. Te se promjene na čovjekovom psiho-fizičkom životu zovu rasnim osebinama.

U pronalaženju sredstava za život, za obranu, za udobnost, za spokojstvo i sreću, niti su svi ljudi išli istim putem, niti su svi doprli do istih rezultata, niti su išli istim tempom, niti su im bila pri ruci ista efikasna pomagala. Niti su jednako napredovali oni pod istim životnim uslovima, a da ne govorimo o jednakosti onih, koji su živjeli pod raznim životnim uslovima. Neki su ostali trajno na području osjetilne spoznaje i na njoj izgrađivali svoj čustveni, voljni i radni život. Dok su na tom području, zovemo ih primitivcima. Neki su predugo bili na tom primitivnom području i kasno, a drugi polagano prelazili na područje razumne i umne spoznaje i na njima izgrađivali svoj način života. Neki su brzo počeli iskorišćivati rezultate osjetilne spoznaje i na njoj izgrađivati bogatu razumnu i umnu, pa su odmakli brzo i daleko od primitivaca. Dakako da se mogu pronaći i uvjeti, zašto su neki dospjeli napred, a neki zaostali, ali to ne moramo ovdje ispitivati. Činjenica je, da su neki otišli napred, a neki zaostajali i time se i opet diferencirali. Neki su opet proučavali polučene rezultate na tuđem području kod skupina posve drugačijih životnih uslova. Ove su rezultate analogijom i razumnim radom prenosili ili cijele ili djelomične i presađivali ih na svoj teritorij. Češće su im oni služili kao pobuda, da komparativnim proučavanjem dođu do novih rezultata. Prenositi se je moglo tuđe, ako je odgovaralo terenskim i prirodnim uslovima. Ne bi se smjelo prenositi, ako nema uslova na ovom novom terenu. To što je preneseno cijelo, ako je imalo prirodnih uslova za to, postalo je potpuna svojina novog teritorija.

Ovo izgrađivanje sredstava i uslova za udobniji, spokojniji, sretniji ljudski život zove se kultura. A koliko je ta

kultura zasebno nikla iz odnosa stalnog skupa ljudi i prirode zove se samorodna, samonikla, autohtona narodna kultura.

Posebni i znatan sadržaj u narodnoj kulturi zauzima vjera, koja označuje čovjekov odnos prema vrhunaravnosti. Ona je i u svome objektivnom značenju bogata, jer odgovara na mnoga pitanja, koja su oduvijek zanimala sve ljude, a dadu se svesti na ova pitanja: odakle je čovjek, kakav mu je cilj i smisao života na zemlji i kakav mu je odnos prema vječnosti. U svojoj subjektivnoj primjeni znači ona bogato i opsežno sistematizirano vjerovanje i usvajanje istina i dosljedan, opsežan način života, primjenjen tome vjerovanju. Kako nema i nije bilo naroda bez vjere, iz toga slijedi, da je ona u ljudskoj duši zauzela mjesto i da se s njome mora računati. Da li je ona samorodna? Često se u samorodne kulture svrstavaju razne poganske religije, jer da su one produkt ljudskog odnosa prema prirodi. To je tek djelomično istina. Poganske religije same za sebe ne bi nikad rekle, da su samorodne, jer sve one čuvaju predaju, da su gotove s neba donešene ili da su ih propovjedali razni božanski posebni poslanici. Apstrahirajući od toga objektivno krivog shvaćanja valja reći ovo: i poganske religije, iako se na prvi pogled čine samorodnima, ipak imadu sve posve isti temelj, a to je zapamćena i tradicijom prenašana od usta do usta praobjava, donešena iz pradomovine. Taj temelj, ta praobjava nije samonikla, ali sve ono, što je vremenom na praobjavi izgrađivano, to je ljudski čisti elemenat, to je samoniklo. A i praobjava je toliko stara, da ju svaki narod smatra toliko svojom i da i ona sačinjava, ako ne porijetlom, a ono usvajanjem, dio narodne kulture. Kršćanstvo je pako u svojoj pripravi (Stari Zavjet) i svome potpunom ostvarenju (Novi Zavjet) po Svetom Pismu i Crkvenom stalnom učiteljstvu gotovo ljudima od Boga predano, pa prema tome na-

dilazi samorodnost. Ali i kršćanstvo imade svoj ljudski elemenat i svoju posebnu fizionomiju u stvaranju raznih obiteljskih, društvenih i narodnih vjerskih običaja, u svojoj primjeni na život. Ta posebna fizionomija nadilazi određenu, ustaljenu, bitnu i dogmatsku fizionomiju, u koju kršćani ne diraju, nego ju gotovu primaju i koja je jednaka zajednička svojina sviju kršćanskih naroda. Izvan okvira ove dogmatske fizionomije postoji bogata riznica samorodnih kršćanskih običaja, koji su sadržaj čiste samonikle narodne kulture. A kad se vjera stoljećima potpuno stopi s narodnim bićem i potpuno ga prožme, onda je i ona sadržaj narodne kulture. Hrvatski je narod na današnjem svome terenu stvarao svoju samoniklu narodnu kulturu, ali i u isto vrijeme upijao u svoje biće kršćanstvo, a na dogmama rimo katoličke Crkve stvarao nedogmatske vjerske običaje i tako satkao tkanicu svoga narodnog bića, da je danas nemoguće izvlačiti žice dogmatske i nedogmatske vjere, a da se ne povrijedi ostali sadržaj samonikle narodne kulture. Istina je, da je hrvatska samonikla kultura bila satkana s hrvatskim poganstvom prije doseljenja amo. No na današnjem su terenu usljed uzajamnih međusobnih odnosa čovjeka i o v i h prirodnih prilika stvorene nove karakteristike samorodne narodne hrvatske kulture, s kojima je odmah od početka u hrvatskoj duši nastanjena dogmatska i nedogmatska vjera tako, da to čini cjelinu. Kao što se ne možemo vratiti na sadržaj onog nacionaliteta, u kojem smo živjeli u »zakarpatskim stranama«, tako se još manje možemo vratiti u onaj poganski duh, koji je tamo nikao.

Samonikla narodna kultura može se i povećati r e z u l t a t i m a t u đ e k u l t u r e, kao što su se povećavale evropske kulture rezultatima razumne i umne kulture, prenesenima s istoka: astronomija, matematika, geometrija; ili rezultatima stare klasike, kao što je Aristotelova filozofija itd. No ti rezultati i nijesu nikli iz narodne kulture, jer su to rezultati čiste razumne i

umne spoznaje, oni su istina, koju su p o j e d i n c i gledali. Takva je kultura prije svenarodna, koja se cijela kao ontološka i logička istina prihvaća ili zabacuje, odnosno ne shvaća. Ona u sebi samoj i nema elemenata za osebujnost. Ti rezultati čiste znanosti i nijesu nikada svojatani kao svojina koje narodne kulture, pa zato se i nije nikada govorilo: hrvatska matematika, češka geometrija, ruska astronomija, njemačka filozofija.

U s v o j o j p a k o p r i m j e n i n a ž i v o t d a l e s u i o v e z n a n o s t i e l e m e n a t a z a o s e b u j n o s t i tim elementima mogu postati sadržaj samorodne narodne kulture. Koliko se koji narod koristio znanostima, koliko ih usvaja i po njima udešavao svoj narodni život, koliko iz njih crpao koristi ili štete, koliko pravilno ili nepravilno izvodio zaključke, toliko je to i ušlo u njegovu samorodnu narodnu kulturu.

2. Drugi faktor nacionaliteta je p r e d o č i v a n j e. Sve spoznaje, koje pojedinci primaju, ostaju u njima, zadržavaju se i obnavljaju. Čim pojedinac primi spoznaju, ona se u njemu grupira uz već postojeće spoznaje istog roda (asocijacija), tu se u zajednici s njima čuva (retencija) i čim se nađa koji povod, odmah se javlja ponovno u svijesti (reprodukcija). Ti se povodi grupiraju u tri grupe, i to: a) suprotnost: čim vidim ili spoznam nešto suprotna od onog, što već u spoznaji posjedujem, odmah to suprotno izaziva iz pameti u svijest ono, što sam već jednom spoznao i u sebi (pameti) sačuvao; b) sličnost: nova spoznaja izaziva iz pameti staru sličnu; c) susljednost: nove spoznaje izazivaju iz pameti stare, ali i njihove predhodne i naknadne spoznaje, koje su u toku susljednosti predhodile ili naknadno slijedile.

Čitava skupina ljudi (narod) živeći u istim životnim okolnostima prima iz tih istih životnih okolnosti i iste spoznaje. U primanju, njihovom čuvanju i obnavljanju je čitav narod prilično jednak. Imade čitava zajednica gotovo isti inventar u pameti.

Taj spoznani i sačuvani duševni inventar drag je svakom pojedincu, a jer je kod sviju gotovo isti, drag je i čitavoj ljudskoj zajednici, koja ga kao cjelina posjeduje.

Te zajedničke spoznaje čestim predočivanjem postaju intenzivno sve jasnije, lakše se u čestom predočivanju obnavljaju, više se vole i svaki je pojedinac kao i cjelina u tim svojim predodžbama nekako najbolje i najradije »kod kuće«.

Kod drugih je naroda drugačiji taj inventar, jer je uvjetovan drugačijim prirodnim prilikama, koje taj drugi narod zapaža, spoznaje, spoznane čuva i predočuje. Zato se narodi teško razumiju, jer žive svaki s drugim inventarom spoznaja. Ako se potrude, da jedan drugog shvate, uvijek su tuđinu manje jasne spoznaje i predodžbe drugog naroda, jer ih tako često nije predočivao, pak mu po intenzitetu nijesu dovoljno jasne; a kad nijesu dovoljno jasne, nijesu mu dovoljno ni drage, osobito, kad se još uvijek prisjeća, da su to tuđe stvari. Tako narod živi u određenom krugu istih spoznaja i međusobno se pojedinci naroda najbolje razumiju, jer im je to zajednički krug spoznaja. Zavole se, jer su si po shvaćanju najbliži.

3. Hereditarnost. Po zakonu o baštini svojstava i nagnuća djeca primaju od roditelja nagnuća i svojstva, a po tome lakše dolaze do spoznaja i proćućivanja svega onoga, što je bilo sadržaj osebujnog života njihovih predšasnika.

Baštinjenjem i vlastitim proživljavanjem onoga, što je rezultat uzajamnih odnosa čovjeka i prirode, stvaraju se navike: lakša spoznaja, intenzivnija i jasnija, čustva ugodnosti za ono, što se spoznaje kao baštinjeno od pređa, težnja za predmetima, koji su dragi, jer su svoji i jer su bili dragi roditeljima i predšasnicima u dugom historijskom kontinuitetu.

Čovjek rado i ljubomorno istražuje način života svojih pređa, a to mu je lakše, što ima u sebi baštinjenu

sklonost k takovom životu, kakav su proživljavali njegovi roditelji i predšasnici. Kako su i njegovi roditelji bili samo dio velike zajednice, koju su formirali uzajamni odnosi ljudi i prirode, to lako nailazi isti način života kod svojih roditelja i kod čitavog naroda. Ljubeći uspomenu svojih roditelja zavoli i čitav narod. Iz ljubavi prema roditeljima i narodu, a vođen sklonostima baštinjenim od svojih pređa, nastavlja život svojih predšasnika.

4. Odgoj. U roditeljskoj kući privikava se dijete uzgojem na ono, na što su privikavani i njegovi roditelji i svi predšasnici u dugom nizu narodne povjesti. Roditelji ulijevaju ljubav prema rodnoj kući, vrtu, mjestu, okolini i prošlosti. Uz ta mjesta po uputi roditeljskoj, a i po svome vlastitom opažanju, veže dijete svu silu najugodnijih doživljaja veselog i nestašnog djetinjstva, tople roditeljske ljubavi, bezbrižne i vedre mladosti. Ono vrijeme, dok je čovjek najveseliji, najbezbrižniji, najzdraviji, pod zrakama najnesebičnije roditeljske ljubavi, dok je sve oko njega nasmijano, dok je čiste i bezazlene duše, naivnog i blaženog gledanja na sve oko sebe, daleko od ikakve spoznaje zlobe i gadosti, grijeha i opačine, u to vrijeme pada njegov boravak u roditeljskoj kući. Zato se nikad ne zaboravljaju roditelji, roditeljska kuća, doživljali mladosti, romantika sela i okolice, seoska crkvica i potočić. Kroz čitav život zadržava odraslo dijete onaj ushit spram okoline, koji je imalo u prvoj mladosti.

Roditelji pouče dijete, da je tako lijepa priroda, jezik, govor i običaji sve donde, dokle sižu granice naroda. Oni ga pouče, da tako isto zavoli čitav narod, kao što voli svoje susjede i čitavu domovinu, kao što voli svoju kućicu i svoje selo. Roditelji navedu dijete, da zavoli sve one, koji govore istim jezikom — tako, kao što voli tepanje svoje majke. Taj roditeljski odgoj u postepenom širenju ljubavi od roditeljske kuće do čitavog naroda prikazao je divno Arnold u svojoj pjesmi »Domovina« ovako:

»Reci tato što je domovina?«

Otac svoje pogladio zlato,
Pak mu milo odgovara na to:
»Dok si bio malen kao seka,
Domovina bila ti je cijela,
Ova zipka kićena i meka,
Majka, ja, i ova izba bijela.
Zipka te je ljuljala u sanje,
Majka svojim mlijekom dojila te,
Ja po izbi nakon muke danje
igrah s tobom igre umiljate.

Malo poslije pružila se širom,
Preko dvora, vrta, naše njive,
Donle, gdjeno stoje vrbe sive,
Gdjeno gorski potok šumi s mirom.
Onda njojzi pripadala staja
I kravica, što nas mlijekom hrani,
Male koke, što nam nose jaja,
Vjerni kudro, što nam kuću brani.

Poslije, kad ćeš poć u prvu školu,
Pružit će se ona po svem dolu,
Cijelo selo obujmit će tude
U njem dobre i radine ljude.
Da, još više: one humke, šume,
Što će ljeti jagodama rodit,
One bijele staze, ravne drume,
Kud će tata nedjeljom te vodit.

Ali tvoja duša dobro sluti,
Da još dalje vode ovi puti,
Vode, preko polja, rijeka, gora,
Vode uzduž širokoga mora,
Svud se nađu sela, bijeli gradi,
Svuda bistra uma, dobri ljudi,

Kojim isti govor život sladi,
Kojim isto srce bije grudi.

Oh, daleko sinko moj se pruža,
Ova naša domovina krasna,
Njeno ime mirisna je ruža,
Njena slava zvijezda vijekom jasna.
O toj slavi pričat će ti knjige,
Štono ćeš ih diljem škole učit,
Pri tom često morit će te brige,
Kako li ćeš pravo sve dokučit.

Ali zato duša će ti ronit
U davninu nevidovnih međa,
Iz nje će ti kao bajka zvonit
Zveket mača junačkih nam pređa.
Ti ćeš doznat, kako su za grudu
Zemlje svoje lili krvi česme,
I sudbinu kako su si hudu
U vječite okovali pjesme.
Čut ćeš, kako b'jehu tvrđom jakom
Čovječanstva prosvjetnome rodu;
Kroz stoljeća branili ga šakom,
Spasili mu vjeru i slobodu.

Pojmit ne ćeš samo, je l' im jača
Snaga uma bila ili mača,
Jer su kadšto usred bojne muke
Pograbili pero još u ruke.
Njim su čuvstva ocrtali vrela,
Smjele misli, mašte plamen živi,
Satvorili ona sjajna djela,
Kojim i sad cio svijet se divi.

Tako pređi namrli nam slavu,
A sa slavom ovu dragu zemlju,
Pak su onda naslonili glavu,

Tihi sanak da u grobu drijemlju.
Al iz groba glas nam šalju oni:
Nek na umu sveđ nam domovina,
Ne ćemo li, da ko zvijer nas goni
Tuđim svijetom strašna kletva njina!
Tako i ja možda, sinko zlati,
Već nad groba crnim lebdim jazom,
Duša brižna htjela bi mi znati,
Hoćeš li i ti djedova stazom?«

Sinčić dotle mramornom u muku —
Na srdašce metnuo je ruku,
S tužnih misli glavica mu gori,
Al on ipak krepkim glasom zbori:
»Hoću tato, kunem ti se vjerom,
Radit u dan, učit u noć kasnu;
Junak bit ću mačem ili perom,
Za tu našu domovinu krasnu!«

Ovaj odgoj nastavlja š k o l a — naročito u državi jedne narodnosti — otkrivajući djeci slavna djela prošlosti, ljepote krajeva, patnje i slavu vezanu uz ime njihova naroda. Dijete, puno nježne ljubavi u svojoj školskoj dobi zavoli narod i domovinu i osjeti se članom svoga naroda. Taj upliv škole nastavlja lektira, putovanja, upoznavanja istog jezika, kulture i životnih uslova vlastitog naroda. Snažan upliv vrši i v o j s k a.

5. **Tendenciozni i nemoralni odgoj,** po sebi nedopušten, ali u povjesti mnogo prakticiran, pojačava vezu pojedinaca u narod. Tako razne osvajalačke težnje, prikrivene u ruho prava i potrebe (kolonije!), razna tendenciozna prikrivanja vlastitih slabosti i nedostataka, pakosna izmišljenja tuđih krivica i pomanjkanja, probuđivanje mržnje, prezira, omalovažavanja i zašućivanje tuđih dobrih strana. To su nedopuštena, ali efikasna sredstva!

Svi su ovi nabrojeni faktori činili svoje, da se pojedine ljudske skupine osjete vezanima na iste životne uslove, da se osjete jednim organizmom, jednom cjelinom, jednim moralnim tijelom.

Ona pako fizionomija, koju su oni stvorili, koja je jedan narod razlikovala od svakog drugog, koja mu je bila kao duša u tom velikom tijelu, koja je kao najjača kohezivna sila ujedinjivala članove i činila, da ne mogu nikamo drugamo spadati, onaj skup karakteristika i osebnosti — to je nacionalitet.

SADRŽAJ NACIONALITETA.

Sadržaj nacionaliteta predstavlja skup sviju onih osebnosti, po kojima se razlikuje jedan narod od drugog, po kojima je on taj, a ne drugi.

Te su se osebnosti stvarale iz uzajamnog odnosa čovjeka i prirode. Čovjek je ulazio u taj odnos prilično jednoličan, a raznolikost je prirodnih uslova bila aktivnija. Zato će međe toga ljudskog skupa (naroda) ići tako daleko, kako daleko sižu međe istovjetnosti prirodnih zakona, koji utječu na ljude.

Taj međusobni zajednički uzajamni odnos prirode prema čovjeku raščlanimo na čovjekove sposobnosti i pogledajmo, u koje je sve radne sposobnosti čovjekove unijela priroda svoj utjecaj, pak ćemo pregledno vidjeti skup sviju osebnosti kao sadržaj nacionaliteta.

I. Tjelesni život čovjekov.

1. N a g o n z a o d r ž a v a n j e m v l a s t i t o g ž i v o t a tjerao je čovjeka, da se hrani i brani i da ispunjava sve uslove za promicanje života, zdravlja, sreće, blagostanja. No čime će se hraniti, kako se braniti, u čemu naći sreću i zdravlje, — ovisilo je od njegova uma i prirode, koja ga okruživala. On je posizao za hranom i obranom kao i ostalim uslovima života, zdravlja,

sreće i spokojstva, kakova je imao pri ruci. I tako je obazirući se oko sebe svaki ljudski skup stvorio ujednačenost hrane i obrane. U toj ujednačenosti vidio je svoju istovjetnost sa članovima istog naroda, a različitost od drugih naroda, koji su se služili drukčijom hranom i obranom, na koju su bili upućeni prirodom, koja ih je okruživala. Narodi pod utjecajem te hrane i obrane dobivali su vremenom drukčije rasne osebine i drukčije karakteristike samonikle kulture. Za pribavljanje hrane i obranę trebalo je izmisliti način, prikladan prirodi. Tako se razviše staleži lovački, ribarski, ratarski sa najraznovrsnijim oruđem i oružjem. Vremenom se sve ovo u samorodnoj kulturi usavršivalo, a ljudski su skupovi razumnom i umnom spoznajom dolazili do sve savršenijeg načina ishrane i obrane, oruđa i oružja. Na ovim se temeljima izgrađivala narodna kuhinja, vođena zakonima organske i anorganske kemije, medicine, a narodna obrana vođena narodnom politikom, diplomacijom i strategijom.

Prema tome su u samorodnoj narodnoj kulturi stvorene: narodna kuhinja, narodna nošnja, narodna higijena, narodna ekonomija, narodna obrana, vojska i razne narodne organizacije, narodna politika.

2. Nagon za održavanjem vrste. Tim nagonom vođen ulazi čovjek u bračne odnose, rađa i odgaja djecu. Ali način, kako to sve obavlja, stvara temelj osebujnosti.

Mnogoženstvo, mnogomuštvo, trajan ili prolazan brak, prirodna populacija ili »bijela kuga«, uvod u brak: momaštvo, djevovanje, spremanje miraza, vrsta i veličina miraza, kićenje, zaruke, svatovi, običaji prigodom rađanja — sve su to elementi za osebujnost.

Ovamo spada: **ženidba, populacija, običaji vezani uz brak.**

3. Društveni nagon svrstao je ljude u obitelj, dom, zadrugu, općinu, državu. Osnovna je stanica kod sviju bila obitelj, dom. Ali uređenje obitelji i doma? Domovi su ili pojedinačni (obiteljski) ili zadružni. Obitelj je i zadruga izgradila čitavo zakonodavstvo privatnog uobičajenog prava. Općina je trebala biti proširena zadruga, a država sviju zadruga okvir i zaštitnik.

Ovamo spada: narodni dom (pokućtvo i običaji), uobičajeno obiteljsko i zadružno pravo, narodna općina, narodna država, organizacije za održavanje doma i zadruga.

II. **Duševni život.**

A. Spoznajni rad. 1. **osjetilna spoznaja.**

a) **Vid:** Gledanjem je čovjek bogatio dušu slikama vanjskih predmeta. Prema uvjetima za gledanje i bogatstvu okoline unosio je više ili manje slika, pa bio oskudniji ili bogatiji u spoznajama i kombinovanju njihovom za višu duševnu spoznaju. Dajući svakoj stvari ime stvara jezik ili oponašanjem prirode ili izmišljanjem riječi kao oznaka. Kombinirajući riječi stvara stil, iznalazi pismo, započima literaturu. U sve unosi svoje osebine.

Ovamo spada: narodni jezik, stil, pismo, literatura.

b) **Sluh** je stvorio — oponašajući bogatiju ili siromašniju prirodu — bogatiju ili siromašniju pjesmu i muziku.

Ovamo spada: narodna pjesma, muzika.

c) **Okus** je u službi nagona za održavanjem života stvarao narodnu kuhinju.

d) **Opip** služi kod samoobrane.

e) **Njuh** služi nagonu za održavanjem života.

f) **Nutarnji osjet** je stvarao narodnu higijenu.

2. **Razumnom spoznajom** upoznao je čovjek narodnu povijest, zemljopis, prirodopis, literaturu, vjeru.

3. **Umnom** je plodonosno utjecao u sva područja narodne samonikle kulture.

B. Čustveni život stvarao je ćudi i temperamente. Ovamo spada: narodni temperamenat, narodna igra, svirka, zabava.

C. Voljni život stvorio je poduzetnost, discipliniranost, radinost.

MATERIJALNI ELEMENAT NACIONALITETA.

Materijalni elemenat nacionaliteta jest skup svih onih rezultata, koji su stvoreni i održavani životnim susretanjem određenog skupa ljudi sa prirodnim zakonima.

Taj materijalni elemenat su objektivne činjenice, koje se vide, spoznaju, proučavaju. Bez tih objektivnih činjenica ne bi bilo vidnog razloga, da se jednoj skupini daje posebno ime i da se o njoj kao o posebnom moralnom tijelu, posebnom organizmu govori. To su sve one specifičnosti, osebujnosti, koje je dugim vremenom stvarao i održavao međusobni susret čovjeka s prirodnim zakonima. Po tim životnim osebujnostima, običajima i navikama moglo se odrediti, koji ljudi spadaju skupa i zašto se ne mogu pribrojiti drugim ljudskim skupinama drugačijih osebina, specifičnosti.

Iz sadržaja nacionaliteta smo vidjeli, kako se psihološkim putem stvarale osebujnosti. No tamo nabrojene osebujnosti ne obistinjuju se kod svakog naroda u navedenom broju, a još manje u istom intenzitetu. Ima naroda bez vlastitog jezika, bez narodne nošnje itd.

Da bismo mogli odrediti opseg bogatstva hrvatske narodne samonikle kulture, spomenut ćemo još jednom sva područja, na kojima se može vidjeti samoniklost. Ta su područja:

1. Narodna kuhinja.
2. Narodna nošnja.
3. Narodna higijena.
4. Narodna ekonomija.
5. Narodna obrana, vojska, politika.

6. Narodni običaji vezani uz brak, populacija.
7. Narodni dom, zadrugarstvo.
8. Narodna općina i država.
9. Narodni jezik, stil, literatura.
10. Narodna pjesma i muzika.
11. Narodna igra, svirka, zabava.
12. Narodna geografija, historija, prirodoznanstvo.
13. Narodni stil u Crkvi i vjerski običaji.
14. Narodna radinost, ustrajnost, štednja.

Koliko se kod kojega naroda može naći veće bogatstvo sačuvanih gore nabrojenih osebujnosti, u toliko je njegov nacionalitet materijalno i objektivno jači. Kad ih ne bi imao u cjelini, značilo bi da objektivno kao nacionalitet i ne postoji.

Izvan toga stoje produkti umovanja pojedinih genijalnih ljudi, koju su nikli u njihovoj duši, a nijesu plod odnosa čovjeka na prirodu i prirode na čovjeka. To su produkti znanosti, koji su namijenjeni koristi sviju pojedinaca i sviju naroda. Oni se unose, gdje je to potrebno kao korektiv samonikloj narodnoj kulturi; na pr. rezultati znanstvene medicine korigiraju narodnu higijenu, a rezultati prave religije korigiraju praznovjerje.

U tome korigiranju mora se samo kalamiti na rezultate samorodne narodne kulture, a ne čupati i uništavati. Kao što gospodar unosi plemenitiji kalam u svoju divljaku, tako će valjan narodni uzgojitelj unositi u narodnu higijenu rezultate znanstvene medicine, u koliko se za to pokaže potreba, a neće a priori tražiti, da se iskorijeni sveukupna narodna higijena.

Izvan i iznad samoniklosti stoje:

1) Organska i anorganska kemija.
2) Znanstvena medicina.
3) Znanstvena tehnika.
4) Strategija.
5) Diplomacija.
6) Socijologija.

7) Znanstvena ekonomija.
8) Internacionalne financije, pravo, pijaca.
9) Komparativna filologija, literatura.
10) Kršćanstvo sa svojim božanskim, vrhunaravnim elementom.
11) Filozofija.
12) Matematika, astronomija itd.

FORMALNI ELEMENAT NACIONALITETA.

Formalni je elemenat nacionaliteta spoznaja i usvajanje rezultata materijalnog elementa kao svojine od strane moralnog tijela (organizma, naroda), ljubav naroda za te rezultate, volja kultivirati i braniti te rezultate, te osjećaj zajednice (solidariteta) među svima onima, koji proživljuju te rezultate, — toliko, da nam je teška svaka povreda tih rezultata kao naša vlastita lična uvreda, a drag svaki napredak cjeline kao naš vlastiti lični napredak. — To znači:

1) Svijesnismo, da su ti rezultati (osebujnosti, sadržaj nacionaliteta) emanacija i manifestacija one skupine, koja cijela živi u istim životnim uslovima kao i svaki od nas u toj skupini, i da se po tim emanacijama lučimo i razlikujemo od skupina i pojedinaca u njima, koji su stvorili drugačije životne uslove. Ta svijest o svojem i tuđem mora na dnu duše prožimati svakog pojedinca u kolektivnoj skupini i čitavu skupinu.

2) Ljubimo rezultate (materijalni elemenat) i sve one, koji od njih živu više od pojedinaca i skupina, koje drugačije živu. U svakom pojedincu, koji je proživljavao (povijest) i koji sad proživljava te rezultate, vidimo sebe kao u ogledalu, a »similia placent« t. j. dopadaju nam se oni, koji su nam slični ili srodni. U ljubavi spram sebe osjećamo, da nam je životni boljitak uvjetovan boljitkom čitavog narodnog skupa.

Ljubeći sebe, želeći sebi dobro, usavršujući sebe, ljubimo i sve one, koji istim sredstvima teže toj svrsi.

3) Imamo volju poraditi sve, što možemo, da usavršimo svoju narodnu kulturu, da ju branimo i da zaštićujemo, pomažemo i branimo sve one, koji s nama čine jedno moralno tijelo, narod, bez obzira, gdje su nastanjeni.

4) Osjećamo sa cjelinom. Kada narod kao cjelinu snađe radost, mi tu općenitu radost proživljujemo kao svoju posebnu, ličnu radost, jer smo svjesni, da smo dio cjeline, pa po tome i dionici sudbine u toj cjelini. Isto tako osjećamo i žalost cjeline kao svoju. Ljubav i osjećaj sa cjelinom moraju nam biti djelotvorni tako, da pomažemo svoje sunarodnjake. To međusobno pomaganje (solidaritet) je najvidljivija oznaka jakog nacionaliteta.

Nacionalitet je tek onda pravi, kada se spoje materijalni i formalni elemenat. On je toliko jači ili slabiji, koliko je više ili manje u njemu materijalnog i formalnog elementa. I jedan i drugi moraju biti. Ne može biti nacionaliteta, a da nema sadržaja (materijalnih elemenata, oznaka, osebujnosti) niti ga može biti bez svijesti, ljubavi i solidariteta. Materijalno najbogatiji narod (sa najviše osebujnosti), dok se ne osvijesti o cjelini i ne osjeti ljubav i solidaritet, nema nacionaliteta. Tako bez materijalnog elementa ne može se buditi svijest i ljubav, kad nema za to objekta.

Jedno i drugo čine nacionalitet. Materijalni je elemenat sve dotle mrtav za nacionalitet, dok ga ne oduhovi formalni. Materijalni je bez formalnog kao tijelo bez duše. Dušom postaje čovjek. Mora imati i tijelo, ali bi to tijelo bez duše bilo mrtvi objekt, — lješina.

Tako se vjekovima ustaljivao, razvijao i usavršivao materijalni elemenat. Svoje smo osebine sticali u čitavoj svojoj povijesti i mi i drugi. Ali se ne može reći, da smo imali pravi i čitavi nacionalitet od prvog časa. Sve

dotle ne, dok nije formalni elemenat produhovio materijalni elemenat. I to formalni elemenat je tek onda završio svoj zadatak, kad je produhovio sve pripadnike i kad se potpuno uselio u svijest, ljubav i solidaritet sviju svojih nosioca. Dok su bili nosioci formalnog elementa samo feudalni gospodari, nije bio izgrađen još potpuno naš nacionalitet. Od Matije Gubca preko Starčevića i Stj. Radića završavao se taj proces spajanja formalnog i materijalnog elementa. Matija Gubec je unosio formalni elemenat u selo, Starčević ga je unosio u pokrajine, a Radić je povezao u solidaritet cijeli narod. Time je konačno savršeno završeno formiranje hrvatskog nacionaliteta spajanjem njegovih materijalnih elemenata, koji su mnogo stariji, jer su započeti našim doselenjem u ove krajeve s formalnim elementima jedne svijesti, jedne ljubavi i jednog solidariteta, protegnutog u sve krajeve i u sve pojedince.

Sad je sva važnost nacionalne zadaće čuvati i usavršivati elemente materijalnog principa i razjarivati oganj formalnog principa.

ŠTO NIJE NACIONALITET?

1. Nije rasa. U tolikoj izmješanosti rasa, tolikoj emigraciji i imigraciji, tolikim asimiliranjima — nemoguće je ustanoviti, tko u koju rasu spada. Rasna pripadnost je samo jedna materijalna oznaka, a formalni elemenat svijesne pripadnosti i solidariteta je konačno zadnji kriterij nacionalne pripadnosti. Manjak rasne pripadnosti je, istina, jedan manjak, ali se dade jače istaknutim formalnim elementom nadomjestiti i može nadvisiti formalnim elementom one, koji su i rasno i formalno nosioci nacionaliteta.

2. Nije država. Ona mora po svojoj naravi čuvati, unapređivati svaki nacionalitet, biti nu zaštitnik, često okvir i tvrđava, ali ona nije sâm nacionalitet.

3. Nije patriotizam, jer je on sentimentalna ljubav prema kraju, a tek u prenesenom smislu ljubav prema ljudima, koji taj kraj nastavaju. Ne uključuje nužno sve elemente formalnog principa, a ne mora imati ni materijalne elemente. Može netko biti svjesni Nijemac, a voliti rodnu grudu Hrvatsku. Taj je hrvatski patriot ,ali nema hrvatskog nacionaliteta.

4. Nije nacionalizam, jer taj počima od konkretnog pojma naroda i označuje njegove ciljeve za svojim proširenjem, jakošću, za snagom svoga ja, a nacionalitet je apstraktna pojava označujući elemente, osebine, koje su spoznane i voljene od naroda i koje mu daju signaturu u proučavanju etnologije. Nacionalitet je trajan, prati narod u čitavoj njegovoj povijesti, a nacionalizam je promjenljiv i prilagodljiv vremenu i prilikama. Nacionalizam je egoističan, a nacionalitet apstrahira od toga. Ako bi nacionalizam bio jednak i trajan, mogao bi postati samo jedna oznaka nacionaliteta.

5. Nije jezik, jer je to samo jedna oznaka, koja ne mora biti, pa ima nacionaliteta, koji nemaju za oznaku svoj narodni jezik (Irci).

6. Nije svojina jednog samo staleža. Ako bi se htjelo proglasiti samo jedan stalež nosiocem nacionaliteta, upalo bi se u veliku pogrešku, jer bi se zanijekao nacionalitet onim narodima, koji možda nemaju toga staleža, a ipak imaju svoj nacionalitet. Ako je kod nas najbrojniji nosilac nacionaliteta poljodjelski stalež, ipak se ne može reći, da je on sâm nosilac nacionaliteta, jer ima i drugih članova naroda, koji su nosioci nacionaliteta. Istina je, da radnik i činovnik u neprestanoj seobi izgube mnogo od oznaka nacionaliteta i da mogu postati nedostojni nosioci nacionaliteta, ali ipak, dok su nosioci ma kojeg postotka materijalnog elementa nacionaliteta i dok su svjesni nosioci formalnog elementa, dotle su dionici nacionaliteta. Može se govoriti o više ili manje vrijednim, a i nedostojnim

nosiocima nacionaliteta, ali za to su drugi kriteriji, a ne staleška pripadnost.

Kod nas se seljak pokazao najdostojnijim nosiocem nacionaliteta radi svoje čestitosti i konzervativizma, radi svojeg neprestanog odnosa s prirodom, koja je sa čovjekom osnova nacionaliteta i njegov najjači faktor, ali nijesu ni drugi staleži potpuno zatajili. Što bi rekli oni, kod kojih su seljaci u manjini? I oni imaju svoj nacionalitet.

DUŽNOSTI I ZADAĆA PREMA NACIONALITETU

I. Prema materijalnim elementima nacionaliteta.

Osnovna je dužnost prema materijalnim elementima nacionaliteta njegovanje i kultiviranje tih elemenata. Što ih je više i što se bolje čuvaju, kultiviraju i jačaju, to je materijalna, objektivna podloga bogatija i snažnija. Uzajamni odnos čovjeka i prirode stvarao je tijekom povijesti materijalne elemente, a dužnost je svake sadašnjice, da ih čuva i kultivira. Bez praznog ponosa možemo mirne duše reći, da je sadržaj hrvatskog nacionaliteta bogat i da nije za hrvatski nacionalitet pogibao u siromaštvu materijalnih elemenata, nego u bojazni, da sadašnji i budući naraštaji ne zaborave, ne prezru i ne odreknu se tih materijalnih elemenata svoga nacionaliteta.

U nadiranju nekog ludog kozmopolitizma (internacionalizma) i niveliranja historijom stvaranih materijalnih elemenata valja nam u svim generacijama probuđivati ljubav prema svome, to svoje ljubomorno čuvati i eventualno čistiti od raznih primjesa tuđinštine, ako su se prihvatile našeg narodnog nacionaliteta. A da tih elemenata tuđinštine ima i da prema tomu treba ne samo čuvati i kultivirati naše materijalne elemente u nacionalitetu, nego i čistiti, neka pokažu slijedeći reci.

1. *Narodna kuhinja.*

Naš ju narod ima. I danas se dobro znade, što se u kojem kraju smatra narodnim jelom i čega nema izvan okvira toga kraja ili barem izvan okvira hrvatskog naroda. Kada bi jedna hrvatska organizacija preuzela brigu, da pokupi po cijelom narodu takve specijalitete, opiše ih i učini pristupačnim svima slojevima, mi bi imali narodnu kuhinju i očuvali bi svoj narod od skupih tuđinskih jela, koja nas mnogo stoje i nijesu po nas zdrava, jer nijesu rezultat odnosa našeg čovjeka i prirode, koja baš nas okružuje. Nezdrave torte, prejaki začini, izvana dopremana jela, mnogo stoje, moraju škoditi, jer su nikla iz drugačijih odnosa ljudi i prirode, a ne naših. Ta jela prodiru već i u sela s popratnim dojmom, kao da mi dosada nijesmo imali što jesti, dok nas nijesu tuđinci naučili. Tako se lišavamo jednog elementa samonikle narodne kulture. Treba dakle proučiti, skupiti, objelodaniti popis i pouku o narodnim jelima, pa ćemo tako taj elemenat nacionaliteta sačuvati, kultivirati svoju narodnu kuhinju i ljubomorno je se držati.

2. *Narodna nošnja.*

Ne marimo ispitivati, da li ju imaju drugi narodi i koliko je čisto njihova. Sigurno je, da ju mi imamo estetski lijepu, mnogostruku i motivima i specijalitetima bogatu. Ona je vidni svjedok estetskog ukusa našeg naroda, strpljivosti, marljivosti, ponosa i prave radinosti. Koliko tu ima lijepih motiva, koliko znanja, koliko ponosa u izradi, čuvanju i oblačenju! Još je općenito sačuvana. Ali najnovije vrijeme u ludom oponašanju tuđeg, u još luđem niveliranju i stvaranju »civilske« nošnje, unaša i u naša sela zanemarivanje narodne nošnje. Što se događa? Zapušta se ona nošnja, koju je stvarao čitav milenij godina, i za koju je bio uzgojen ukus, spretnost u radu i pravilnik o načinu izrade i nošenja. To se pokušava napustiti i uzeti ono, za što niti ima potrebe, ni smisla, ni probirljivog ukusa. Mjesto naših lijepih seoskih paunica-ljepotica pojavljuju se

strašila, neukusno nabacana kojekakvim šarenim, neukusnim tuđinskim krpama, skupim, a kratkotrajnim. Trebala bi proći druga hiljada godina, dok bi se naša seoska djevojka znala instinktivno lijepo obući. A i ta druga hiljada godina ne bi to polučila, jer ta nova odjeća nije naravno proizašla iz uzajamnog odnosa našeg svijeta i naše prirode, koja nas okružuje. Trebalo bi stoga proučiti naša sela, njihovu nošnju, čuvati ju, prilagođavati vremenu, ali ne napuštati. Nijedna hrvatska manifestacija ne bi smjela biti bez narodne nošnje, jer samo u narodnoj nošnji ima svoj prirodni okvir i izgovorene riječi u manifestaciji bolje se razumiju, ako je i čitav okvir čisto narodan.

3. *Narodna higijena.*

Ne smijemo ju zamijeniti s praznovjerjem i tuđinsko nametnutim vračbinama. Pod narodnom se higijenom misli hiljadugodišnje znanje, sticano iskustvom i prenašano tradicijom o liječenju nekih bolesti i čuvanju zdravlja pomoću naravnih, prirodnih lijekova, koji su se mogli naći u našoj prirodi. Da nije medicinska znanost ohola, morala bi otvoreno priznati, da imamo čajeva, bilja, voda, koje u izvjesnoj upotrebi koriste i na kojima i znanstvena medicina osniva svoje liječenje. Ovako kupujemo lijekove u praščima i ekstraktima, izvađenim iz biljaka, koje se kod nas nalaze. Koliko bi bilo polje rada iznaći, sistematizirati i obraditi ono, što narod i onako za svoje liječenje upotrebljava?

4. *Narodna ekonomija.*

Zahvaljujući konzervativnosti našeg sela, ona je sačuvala svoj narodni osebujni karakter. Trebali bi samo stručnjaci koji su određeni, da selu pomažu, da na toj narodnoj tradiciji izgrađuju kultiviranje narodne ekonomije. Ne kopirati i tuđe prenositi, nego na postojećem domaćem izgrađivati savršenije.

5. *Narodna obrana, vojska, politika.*

U pitanje vojske i politike ne ulazim, ali za svrhu narodne obrane trebalo bi odgoj naše omladine u školi

i organizacijama tako udešavati, da znadu od malih nogu voditi računa o svome i tuđem, o čuvanju rodne grude od doseljenika, o čuvanju zdravog nacionaliteta. To su opća narodna pitanja, a ne samo politička, pa treba da ih podupiru svi slojevi.

6. *Narodni običaji vezani uz brak i populacija.*

Ti su običaji stvarani vjekovima i, kad ih proživljujemo, onda nas svojim vremenskim kontinuitetom vežu uz sve dosadašnje generacije našeg naroda. U nama oživljuje jače svijest o našoj narodnoj pripadnosti i razlici od drugih, koji ih nemaju. Treba ih pokupiti, proučiti, propagirati i rado u njima sudjelovati.

Neki krajevi pate od »bijele kuge«, jedne posve negativne oznake nacionaliteta. To mora biti briga čitavog naroda, sela i grada. Na djeci se učvršćuje dom, veže bračna ljubav, nalaze se pobude za rad i štednju, bježi se od raznih poroka, koji nagrizaju i upropašćuju narodno tjelesno i duševno zdravlje. Brakovi bez djece nemaju ambicije u radu, ne brinu se za svoje, pa ni za tuđe. »Bijela kuga« ne samo da nas umanjuje, nego nas ubija u narodnom poletu i radinosti i kida solidaritet. To je narodni problem, kojeg mora liječiti čitav narod.

7. *Narodni dom.*

Imamo svoje pokućtvo i stil gradnje. I danas je u većini sela očuvano. Rezbarija je jedna vidna odlika naših ljudi. Rezbarijom i posebnim stilom stvaralo se narodno pokućtvo i stil zgrada.

Običaji u kući su ona topla veza, koja veže ukućane. Ima ih vezanih uz sve znatnije datume i sve znatnije događaje u kući. Kako lijepih, odgojnih, poštenih!

Na najčistijem altruizmu je zasnovana zadruga, u kojoj je naš narod proživljavao svoju povijest upravo do danas. Koliko odgojnosti, auktoriteta, lijepih običaja, uz nju vezanih! Kolika bistrina i mudrost našeg naroda, koji je u zadruzi proživio tolike vjekove, stvorio, čuvao, držao se uobičajenog prava bez ikakve pomoći bilo

redarstvene bilo državne. Kako je to uobičajeno zadružno pravo bilo savršeno! I kakvi su moralni, etični i socijalni rezultati nicali iz zadruge! Dušu narodnu i ne možemo razumjeti, a da u tančine ne proučimo zadružno uobičajeno pravo. Pokućtvo, običaje i zadružno pravo bi morali opisati, proučavati i u svojim domovima čuvati!

8. *Narodna općina i država.*

Općinu i državu znat će samo onaj tako urediti, da se u njoj hrvatski narod osjeća kao kod kuće, u svome, ako ju izgradi na poznavanju našeg života u domu i zadruzi, i ako se svaki nas osjeti u općini i državi kao u proširenoj zadruzi. Uzalud proučavamo socijalno pitanje i svjetske ustave, ako to s v o j e ne poznamo. Nama može samo zadruga-općina, zadruga-država odgovarati našim narodnim osebinama.

9. *Narodni jezik, stil, literatura.*

Imamo svoj narodni jezik, stil i literaturu. Samo onda će biti naš, ako ga očistimo od tuđica, ako svakom pojmu stvorimo riječ iz našeg duha. Stil mora biti narodan, jer ne možemo razumjevati i voliti ono, što nije naše. U našem se stilu opaža ostatak latinskog i njemačkog stila. Moramo dati oblik svome stilu. Početi onako pisati, kako narod razgovara. Iz toga se samo može razviti n a š stil.

10. *Narodna pjesma i muzika.*

Pjesma i muzika izrazuju čustvenu stranu narodnu, pa je jasno, da može biti vjerna samo onda, ako je satkana od motiva, koje je stvarao narod kao izraz svoga narodnog čustvovanja i oduševljenja. Pjesmom i muzikom moraju provejavati narodni motivi. U takvoj pjesmi i muzici može narod naći s e b e. Nemoguće je da se narod oduševljava na tuđim motivima. Ako kaže, da može, znači, da mu je čustveni dio duše već pokvaren. Na tom je polju mnogo već učinila zadruga ŠKLAD i smotra »Sklad«, koja oko sebe okuplja mlade naše umjetnike, koji proučavaju narodne motive u pjesmi i

muzici, prenose ih u kultiviranoj formi u pjevačka društva, a po njima u narod, da tako u tim kompozicijama nađe narod svoj narodni vlastiti čustveni život. To je ispravan i dobar put i potpuno odgovara dužnosti, koju ima pjesma i muzika prema narodu. Kompozitori u pjesmi i muzici nijesu zvani ni ovlašteni, da narodu narivavaju bilo sebe (l' art pour l' art) bilo tuđinštinu, nego da budu interpreti narodne čustvene duše. U tome je njihov zadatak!

11. *Narodna igra, svirka, zabava.*

Za svoj čustveni život i za svoju razonodu, stvarao je sebi sam narod igru, pratio ju svirkom i upriličivao razne načine zabavljanja. To je bio izraz njegova temperamenta, kojeg mu je stvorio međusobni uzajamni odnos njegov s prirodom, koja ga je okruživala. Zato se može proveseliti i zabaviti samo onom igrom, koja odgovara njegovom temperamentu, vjekovima stvaranom. Ako je narod miran, ne može naći svog veselja u divljim zabavama, koje odgovaraju takvim temperamentima. Naš mirni narod stvorio je mirna kola, negdje življa, negdje napornija, ali svagdje prema svome temperamentu. Prati ih mirnom glazbom. Kako da narod nađe sebe i svoj temperamenat u divljim crnačkim igrama, koje odgovaraju crnačkom temperamentu, ili u senzualnim plesovima, koji odgovaraju razmekšanom senzualnom temperamentu? On će sebe naći u svome kolu i običajima, koje je narod uz kolo stvarao. U kolu mirnom, decentnom, kao što je i njegova duša mirna i decentna. Kultivirajući i interpretirajući narodni temperamenat naći ćemo način zdrave, čestite i vjerne temperamentu zabave.

12. *Narodna geografija, historija i prirodoznanstvo.*

Da bismo se upoznali i vidjeli onaj vremenski i terenski kontinuitet, koji je bio faktor našeg nacionaliteta, moramo ga upoznati. Ne zadovoljiti se samo onim, što nam škola i tedenciozne knjige daju, nego ljubomorno proučavajući sebe na terenu i prošlosti.

13. *Narodni stil u Crkvi i vjerski običaji.*

Izvandogmatski život Crkve dao je mnogo osebujnosti. Stručnjaci moraju priznati, da postoji narodni hrvatski stil u gradnji crkava. Treba u njemu graditi.

Narodni vez treba unijeti u crkveno ruho, jer je taj lijep i može se prilagoditi simboličkom životu Crkve.

Vjerske običaje u domu i javnosti valja ljubomorno čuvati, jer su topli, lijepi i najdublje zahvataju u narodnu dušu.

14. *Narodna radinost, ustrajnost, štednja.*

Moramo ju proučavati i kultivirati.

*

Da ne bi tko pomislio, da se mora materijalni ili objektivni elemenat tako ljubomorno čuvati, da mu se ne smije ništa i nikada nadodavati, moram naglasiti, da bi to bilo pogrešno mišljenje i da se tako u ovom prikazu ne misli. Ja neprestano naglašavam, da je dužnost ne samo čuvanje, nego i kultiviranje materijalnih elemenata. Pa tako se prirodno i odvijao razvoj nacionaliteta. Međusobni, uzajamni, životni odnosi čovjeka i prirode su kroz duge vjekove stvarali ono, što zovemo objektivnim i materijalnim elementima nacionaliteta ili njegovim sadržajem. Ti međusobni, uzajamni, životni odnosi i sada postoje i djeluju te tim djelovanjem ili nadodaju nove elemente ili postojeće intenzivno jačaju. Uz to dolazi utjecaj znanstvenog produbljivanja i njegova primjena na čovjeka. Time čovjek, narodni kolektivitet postaje kultiviraniji, a kako je on s prirodom osnova nacionalitetu, znači, da priroda u svome uplivanju na narod ima pred sobom sve drukčiji i drukčiji objekt, pa i rezultat toga djelovanja na sve savršeniji i kultiviraniji objekt mora biti sve savršeniji, kultiviraniji, a taj su rezultat narodne osebine. Dakle p r i r o d n i m tokom nacionalitetske osebine se kultiviraju i usavršavaju.

Kad se govori o dužnostima prema materijalnim elementima nacionaliteta onda valja reći, da je dužnost čuvati ih, ali i razvijati ili kultivirati. Na pr. kod narodne kuhinje ne mogu se samo čuvati osebine našeg narodnog jelovnika i kuhinje, nego kultivirati tako, da se uzme na oko čovjek, kākav je on danas nastao iz uzajamnog odnosa prirode spram njega — slaba želuca i živaca. Jelovnik i kuhinju treba ublažiti prema takvom čovjeku. Današnjoj ženi tramvaja, bicikla, tvornice ne može se dati narodna nošnja žene sa sela, jer se mora prilagoditi novom životu. Čovjeku današnjih živaca ne može se dati mirno slavonsko kolo, jer se mora računati s tim njegovim živcima. Današnjem užurbanom tempu života ne bi odgovarala država, u koju bi se unijela sporost i tromost rješavanja u zadružnom životu, ali zato ipak ona može preuzeti duh zadruge. Jednom riječi: m a t e r i j a l n i s e e l e m e n t i m o r a j u u s a v r š i v a t i i k u l t i v i r a t i u z i m a j u ć i u o b z i r n o v o g č o v j e k a, j e r j e o n b a z a n a c i o n a l i t e t a, a l i t o k u l t i v i r a n j e m o r a b i t i u s a v r š i v a n j e s t a r o g, p o s t o j e ć e g s a d r ž a j a n a c i o n a l i t e t a, a n e n i p o š t o z a b a c i v a n j e s t a r o g i u n o š e n j e t u đ e g.

II. Prema formalnim elementima nacionaliteta.

Ni najbogatiji materijalni elementi ne sačinjavaju još sami po sebi nacionalitet. Oni su samo materija, u koju valja unijeti duh. Bez njih nema nacionaliteta, ali nacionalitet nastaje tek onda, kada taj objekt primi dušu. Intenzivna snaga nacionaliteta uz materijalni elemenat uglavnom zavisi od intenzivnosti formalnog elementa. Ako i najmanji materijalni elemenat zadobije jak intenzivni elemenat, nacionalitet je mnogo jači, nego li kada se i najveći materijalni elemenat spoji s intenzivno slabim formalnim elementom.

1. Prva je dužnost probuđivati što življu s p o z n a j u sadržaja hrvatskog nacionaliteta. U tu spoznaju

mora biti uključeno: a) poznavanje narodne duše t. j. sviju onih oznaka, sviju onih emanacija i manifestacija, kojima je urodio odnos između hrvatskog naroda (ljudi) i prirodnih zakona, koji Hrvate okružuju — dakle poznavanje sviju elemenata objektivnog ili materijalnog nacionaliteta; b) poznavanje sviju onih, koji su nosioci tih elemanata — dakle poznavanje svoga naroda.

2. Druga je dužnost probuđivati l j u b a v prema svome i svojima. Ljubav prema svojim osebinama, i to djelotvornu, iskrenu ljubav, po kojoj ćemo svojim osebinama uvijek dati prednost pred tuđima. U toj ćemo ljubavi oživljavati i konkretizirati svoje osebine i u domu i u crkvi i u društvu i — kamo god zađemo. Tražit ćemo svoju pjesmu, svoje zabave, svoju muziku, svoje običaje. Nijednom tuđem običaju, pjesmi, igri, jeziku ili povjesti ne ćemo dati prednosti, jer je prirodno, da je našoj narodnoj duši najmilije ono, što je naše. Ljubav prema nosiocima naših osebina. Stvarat ćemo svoje društvo ,tražiti svoje ljude, pohađati, primati i pomagati.

3. Treća je dužnost jačati v o l j u, da bude kadra i uz žrtve braniti svoje osebine i svoj narod. Pobijati i u sebi i oko sebe odnosni egoizam, po kojem bi za zdjelicu leće prodali svoje nacionalno pripadništvo. Milenij godina u historijskom kontinuitetu namro nam je sadržaj našeg nacionaliteta uz mnoge žrtve, pa ima pravo od nas očekivati, da ćemo uz osobne žrtve — makar i žrtve života — čuvati i braniti svoje.

4. Najvažnija i nama najpotrebnija dužnost je s o l i d a r i t e t. Oči nam moraju biti uprte u cjelinu. Ako cjelina hrvatskog naroda pati, ne može nam biti lako. Ako se cjelina raduje, mora to biti i naša radost. U programu »svoj svome« moramo gledati interes cjeline. Svoje pomagati moralno i materijalno u svijetu, da time jačamo cjelinu. Sebi smo najpreči. Tuđe ćemo poštivati, jer je to za tuđi teritorij dobro, ali na našoj smo historijskoj baštini mi i samo mi.

ZAKLJUČAK.

Velika je zadaća savremenih generacija prema svome hrvatskom nacionalitetu.

Ona ga mora upoznavati, jer je očevidno iz dana u dan, da ga ne pozna. Mora ga uzljubiti, a to znači: mora se ostaviti svega onoga, što u naš narod ubacuje kozmopolitizam (internacionalizam), ludo niveliranje nacionalitetskih osebina, namješteni snobizam i moderni individualistički egoizam. Sve to valja radikalno čupati kao korov naročito iz duša savremene omladine.

Samo hrvatsko ime i sama hrvatska zastava ne znače ništa, ako pod tim imenom i iza te zastave ne stoji zdrav narodni organizam, koji svoje životne sokove crpi iz hiljadugodišnjeg bogatog inventara narodnih emanacija i osebina. Narodni se hrvatski organizam mora braniti zdravom hranom, koju će naći u svojim osebinama, u svojoj samorodnoj hiljadugodišnjoj kulturi. Sve strano je otrov, koji truje i polagano ubija narodni organizam. Kada tuđinština ubije narodnu dušu i uništi našu samorodnu narodnu kulturu, onda će i ime i zastava biti samo historijska uspomena. Ime i zastava moraju biti samo simboli, a pravi život se mora proživljavati u svoj samorodnoj kulturi. Omladina »šlagera« i crnačkih plesova, selo bez narodne nošnje, pjesma i muzika bez narodnih motiva, nepoznavanje vlastite povijesti i mnogo štošta drugo već pokazuje na bolesno stanje naše narodne duše. Uzljubimo svoje i radikalno odbacujmo tuđe! Nosioci budimo pravog i dosljednog narodnog solidariteta! Koliko su tuđinci iznijeli od nas našeg narodnog blaga,

jer nijesmo i danas još ne ćemo da u život provedemo lozinku s v o j k s v o m e, koju spram nas najdosljednije provode svi tuđinci. Na stranu sve obzire i pomažimo svoje ljude, jer u njima pomažemo cjelinu, a po cjelini i sami sebe.

Ostvarujmo na sebi tip čestitih, valjanih, zdravih i za životnu borbu sposobnih Hrvata, kojega je izdjelala hiljadugodišnji samorodna kultura, svi naši najbolji pređi u svome odnosu prema Bogu i prirodi!

To je savremena, teška i časna naša zadaća!

(Konac)

Zadruga SKLAD i smotra »Sklad«

U svibnju 1931. osnovana je zadruga SKLAD sa zadaćom da omogući publici **služiti se što povoljnije djelima autorova uma.** Od siječnja 1932. izdaje smotru „Sklad". Počela je s izdavanjem skladba **za pjevačke zborove,** a prima samo **kompozicije nezavisnih autora,** koji obrađuju **narodne melodije. (Pretplatnici „Sklada",** koji kupe kod SKLAD-a dionice — 50 para po stranici — **ne plaćaju autorskih tantijema.)** SKLAD traži hrvatski izražaj, i to ne samo u glazbi, nego i **u svim granama kulturnog života.**

Početkom 1935. počeo je „SKLAD" donositi i **kompozicije za klavir.** Svaka obitelj, koja ima glasovir, trebala bi biti pretplaćena na „Sklad". Godišnja pretplata je samo Din 100·— Tko uplati pretplatu unaprijed, ima 20% popusta.

Specijalitet SKLAD-a je **nezavisna plesna glazba.** Od nje se **ne** plaćaju tantijeme. Proglašen je **moratorij.** A poslije će se praviti **razlika između profesionala i amatera.**

A. FREUDENREICH: „GLUMA"

Rijetko je kada koja knjiga tako dobro primljena kao Freudenreichova „Gluma". Ukusna, praktična, svestrana i (razmjerno!) jeftina. Cijena joj je Din 130·—. Ima preko 400 strana i preko 400 slika.

U toj knjizi naći ćete odgovor na svako pitanje, koje zanima redatelja, glumca, kazališnog pisca i — posjetioca predstava . . . Naročito je temeljito obrađeno pitanje, kako se t e h n i č k i priređuju predstave. (Autor je po zanimaniu g r a d i t e l j.) Zato, tko priredi predstavu prema uputama „Glume", prištedi na svakoj predstavi toliko, koliko stoji knjiga.

060153014

„SELO I UMJETNOST“

To je prva mala knjižica u nakladi SKLAD-a, a sadržaje Grgoševićevo predavanje **„Umjetnost u selu i selo u umjetnosti“** i informativan članak **Zadruga SKLAD i smotra „Sklad“.**

Grgošević u svom predavanju obrađuje naročito ove teme: Kultura i civilizacije, narodnost i kosmopolitizam. Narodna (seljačka) kultura i gradska civilizacija. Kriza civilizacije. Izgledi narodne kulture. Poezija i muzika (narodna i umjetna). „Naša glava s tuđim sadržajem“. Izgradnja narodne kulture — široko polje rada za sve.

Članak o zadrugi i smotri „Sklad“ donosi najprije kratak historijat i program SKLAD-a u opreci s Ujmom i Autorcentralom. Načela SKLAD-a. Tantijeme i honorari. Četiri godišta smotre „Sklad“ (popis skladba, članaka i nezavisnih autora). Zbirka 100 hrvatskih narodnih pjesama. Nezavisna plesna glazba. Narodni plesovi. Suradnja SKLAD-a s Maticom hrvatskih kazališnih dobrovoljaca. Je li moguć hrvatski stil na sceni, u arhitekturi, književnosti i t. d.?

Cijena je i ovoj knjižici Din 3·—. Narudžbe prima: SKLAD, Zagreb, Mesnička ul. 15, Telefon 98-62.